

הלכות תפילה סימן קכד

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק כב]

ויקחאי גונא בשמונה עשרה⁽³⁸⁾ וכל הברכות, מהנכון לשלית צבור להר אז שלא למהר כל כך להחם תכף את הברכה⁽³⁹⁾.

(38) ואם השומע חזרת הש"ץ רוצה לצאת ידי חובת תפילה מהש"ץ [המבואר בשו"ע להלן סי' ו-י], כתב לעיל (ס"ק ג) שאסור לו לענות 'ברוך' הוא וברוך שמו.

(39) וגם הציבור כשעונים 'ברוך' הוא וברוך שמו, כתב המקור חיים (ס"ה) שיהיו לאומרו רק אחרי שהמברך סיים לומר "השם", כדי שלא יהיה כאמן חטופה [כמוכר בשו"ע להלן ס"ח].

[שעה"צ ס"ק כד]

יש נקנצין לומר ברוך הוא וברוך שמו, דאמן תמיד מקני [נצנ] במעשה רב⁽⁴⁰⁾.

(40) שכתב (אות מג) שלא הקפיד לענות 'ברוך' הוא וברוך שמו, כיון שהש"ץ לא ממתין עד שייסימו לאומרו ונמצא מפסיד שאינו שומע את הברכה, אולם בתוספת מעשה רב (אות יד) כתב שטעם הגר"א הוא שעניית 'ברוך' הוא וברוך שמו נחשבת הפסק, משום שהאמן הולך על כל הברכה מתחילתה ועד סופה.

[משנב ס"ק כג]

שלא יצא⁽⁴¹⁾ וכו', אינם פעונים אמן אחר ברכות עצמן⁽⁴²⁾.

(41) ואם שומע ברכה מציבור שמתפללים בזמן שבו כבר אסור להתפלל, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה פ ו-רב) שלא יענה אמן. וראה עוד מה שכתבנו לקמן (סי' רלג ס"ק יד).

(42) שכתב השו"ע לקמן (סי' רטו ס"א ובמשנב שם ס"ק א) שאין לענות אמן אחר ברכות עצמו, והעונה הרי זה מגונה, ובטעם האיסור כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ה סי' ט אות א) שכשעונה אמן נראה שלא די לו במה שתקנו לברך, והוא מצריך להוסיף על הברכה גם עניית אמן.

[משנב ס"ק כה]

ויקחאי גונא⁽⁴³⁾ בכל הברכות⁽⁴⁴⁾ וכו', רק יתקא מעט אחר תבת אמן⁽⁴⁵⁾ וכו', וספי צדיף לומר "אמן ואמן"⁽⁴⁶⁾.

(43) ובאופן שיש בברכה שתי משמעויות, וכגון ברכת 'רפאנו' שיש בה גם בקשה, וגם אומרים בה שאנו מאמינים שה' הוא רופא חולי עמו ישראל [וכן בשאר הברכות האמצעיות], כתב לעיל (סי' סא ס"ק כח) שיוכל לומר פעמיים אמן, וראה להלן (הע' 46).

(44) ואף השומע ברכה שאין בה מלכות, כתב המקור חיים (ס"ו) שכתב הרמ"א לקמן (סי' קלט ס"ו) שיש לענות על כך אמן, והוא הדין לברכה בלא 'שם', וכמו שכתב השו"ע לקמן (סי' קצח ס"א). וגם אחרי תחינות ובקשות, כתב לקמן (סי' קפט ס"ק ה וסי' רטו ס"ק ט) שיש לענות אמן. וכן אחרי 'זכרנו' וכו' שביעלה ויבוא, כתב הדרישה (סי' קכו אות א) שיש לענות אמן, מאידך, הפמ"ג (סי' תכב משב"ז ס"ק ד) כתב שהוא רק מנהג, וכתב על כך הגרש"ז אויערבך (שש"כ ח"ג פנ"ז על הגה"ה בסי"א) שכל זה היינו ביעלה ויבוא' שבתפילה, אבל בברכת המזון, אין בכלל חיוב לענות על זה אמן.

(45) וכן ב'קדיש', כתב לעיל (סי' נו ס"ק ב) שיפסיק קצת בין ה'אמן' ל'יהא שמה רבא' וכו', משום שאת ה'אמן' הוא עונה על מה שאמר הש"ץ, ואילו 'יהא שמה רבא' וכו' הוא מאמר בפני עצמו.

(46) אך לא כתב כאן שיאמר רק אמן אחד על שניהם, אמנם לעיל (סי' סא ס"ק כח) כתב שיתכן שאמן אחד יעלה לשניהם, אלא שאם יאמר 'אמן ואמן' עדיף יותר.

וכשעומד בתפילתו ב'ברוך ה' לעולם אמן ואמן', ושומע ברכה, הורה החזו"א (ארחות רבנו ח"ג עמ' רז) שאין זה מועיל להיחשב גם כעניית אמן על הברכה ששמע.

והשומע את אותה ברכה מכמה בני אדם, כתב לעיל (סי' נה ס"ק ד) לענין קדיש שאם סיימו כל אחד מהם 'תוך כדי דיבור' של חברו, יענה רק על הראשון או רק על האחרון, אבל אם לא סיימו 'תוך כדי דיבור', יענה על כל אחד בנפרד, וכתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פ"ד הע' יב) שנראה שהוא הדין בברכות.

[משנב ס"ק ס]

מקננים על כל מלה ומלה⁽⁴⁷⁾.

(47) וכמו שכתב לעיל (סי' צג ס"ק ב) שתפילה מתוך סידור מועילה לכוונה, וסיים (שם) שהכל תלוי איך שמרגיש בעצמו באיזה אופן מכון יותר, וראה עוד מה שכתבנו שם.

[משנב ס"ק כז]

יש למנות אגשים ידועים להשגיח על זה⁽⁴⁸⁾.

(48) והיינו שיוכיחו את המדברים בבית הכנסת, והוסיף בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' יג) שגם בזה יש לנהוג כשאר העבירות, שכתב הרמב"ם (פ"ו מהל' דעות ה"ז) שלכתחילה יוכיחו בינו לבין עצמו וידבר אליו בנחת ובלשון רכה. והוסיף הרמב"ם (שם ה"ח), שבדברי שמים אם לא חזר בו ממלימים אותו ברבים ומחריפים וכו', ואם כן הוא הדין לענין השח בשעת התפילה יעשו כן, שלכתחילה יוכיחוהו בדברי נועם, ואם לא יקבל בשום אופן גוערים בו. אלא שיש מקרים שאי אפשר להעמיד הדת על תילה, ואם רואה שגורם על ידי זה פגיעה בדרכי התורה ולא יכול בשום אופן לעשות כהלכה, יקבל שכר על הפרישה.

[משנב ס"ק כח]

מוטב שלא להביאם, דהקלל נעשה טבע⁽⁴⁹⁾.

(49) והוסיף לעיל (סי' צח ס"ק ג), שילדים שמשחקים ומרקדים בבית הכנסת, גם כי יזקינו לא יסורו ממנהגם הרע אשר התחנכו בילדותם לבזות את קדושת בית הכנסת, וראה עוד מה שכתבנו שם.

[ביה"ל ד"ה ובמנה]

ובקרימז'ים לעיל בסימן נא העתיק מן השל"ה, דבשלש ראשונות לא יכון רק הפנה הפתוח בשלשן צדד⁽⁵⁰⁾.

(50) ובכוונת הברכות האחרונות, כתב השל"ה (עניני תפילה בד"ה ותחילה נקדים) שבברכות 'רצה' ו'שים שלום' יכוון את שתי הכוונות, ומבואר שבברכת 'מודים' שייכת רק כוונה אחת (שיח הלכה אות כא).